
WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XVII (2020), №2
s. 225-229
doi: 10.36121/mcybulski.17.2020.2.225

Marcin Cybulski
(Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)
ORCID: 0000-0002-6196-6699

Jan Paweł II i szachy

Streszczenie: Niniejszy szkic poświęcony został kwestii zainteresowania Jana Pawła II problematyką szachową. Jak odnotowuje się w wielu ogólnodostępnych źródłach, sport szachowy, obok innych, był jedną z pasji młodego Karola Wojtyły, a następnie – papieża Jana Pawła II. Przypisuje mu się udział w słynnym międzynarodowym turnieju szachowym przedwojennego Krakowa, jak również autorstwo szeregu kompozycji szachowych (tzw. dwu- i trzychodówek), które następnie zostały opublikowane w fachowych periodykach poświęconych „64 polom”. Autor szkicu systematyzuje informacje na temat rzekomego (?) hobby papieża-Polaka, którym miałyby być „królewska gra” oraz praca w charakterze tzw. problemisty szachowego.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, Karol Wojtyła, papież-Polak, szachy

John Paul II and chess

Annotation: This text is devoted to the interest of John Paul II in chess issues. As it is noted in many publicly available sources, the sport of chess, among others, was one of the passions of young Karol Wojtyła, and then – Pope John Paul II. He is credited with participating in the famous international chess tournament of pre-war Krakow, as well as the authorship of a number of chess composition (the so-called two- and three-mover), which were then published in professional periodicals devoted to “64 fields”. The author of the text systematizes information on the alleged (?) hobby of the Polish pope, which would be the “royal game” and work as the so-called chess problemist.

Keywords: John Paul II, Karol Wojtyła, Polish pope, chess

Иоанн Павел II и шахматы

Аннотация: Данный очерк посвящён вопросу интереса Иоанна Павла II к шахматам. Как отмечается во многих общедоступных источниках, шахматы, наряду с другими видами спорта, были одним из увлечений молодого Кароля Войтылы, а затем – папы Иоанна Павла II. Ему же приписывают участие в известном международном шахмат-

ном турнире, проведённом в довоенном Кракове, а также авторство ряда шахматных композиций (так называемых двух- и трёхходов), которые затем были опубликованы в профессиональных периодических изданиях, посвящённых «64 полям». Автор очерка систематизирует информацию о предполагаемых (?) увлечениях папы-поляка, которыми являлись «королевская игра» и работа в качестве т.н. шахматного проблемника.

Ключевые слова: Иоанн Павел II, Кароль Войтыла, польский папа римский, шахматы

W roku 2020 przypada setna rocznica urodzin Karola Wojtyły. O świętym Janie Pawle II, postaci związanej z Lublinem i Katolickim Uniwersytetem Lubelskim w sposób szczególny, napisano już wiele, natomiast nieco w cieniu pozostaje jedna z (rzekomych?) pasji przyszłego papieża-Polaka, a mianowicie gra w szachy. Jak odnotowuje się w wielu ogólnodostępnych publikacjach, „królewski sport”, obok między innymi piłki nożnej, nart i kajakerstwa, pozostawał jedną z ulubionych dyscyplin Jana Pawła II, a już na pewno wpisywał się w szerokie spektrum jego zainteresowań, które wspólnie określiłibyśmy mianem hobby¹.

Wedle informacji krążących w przestrzeni internetowej i (wydawałoby się – fachowej) literaturze szachowej młody Karol nauczył się zasad „królewskiej gry” jako kilkuletni chłopiec i w roku 1938 brał udział (obok piętnastu innych reprezentantów) w międzynarodowym, 15-rundowym turnieju szachowym w Krakowie. Szkopuł w tym, że w listopadzie tego roku rzeczywiście odbył się pod Wawelem turniej, jednakże były to eliminacje do mających się odbyć w roku kolejnym mistrzostw Polski mężczyzn w szachach (wybuch wojny niestety pokrzyżował te ambitne plany). Zawodnikami było wówczas istotnie szesnastu wytrawnych graczy z czołowych ośrodków szachowych Polski międzywojennej (m.in.: Łódź, Lwów, Warszawa), z całą pewnością natomiast w gronie tym zabrakło Karola Wojtyły². Współczesne źródła – zgodnie z prawdą zresztą – odnotowują, iż uczestnikiem krakowskiego turnieju w 1938 roku był między innymi znany polski szachista Jan Gadaliński (1908-1994), przyszły posiadacz tytułu mistrza krajowego, który zajął wówczas dzielone trzecie-czwarte miejsce³. Obok niego to właśnie wymienia się (niepotrzebnie, choć być może zwyczajnie omyłkowo) przyszłego papieża-Polaka. Z kronikarskiego obowiązku wypada wspomnieć, iż triumfator półfinału mistrzostw Polski mężczyzn w szachach na rok 1938 został wybitny szachista pochodzenia żydowskiego – lwowianin Izaak Schächter (1905-1985), natomiast z całą mocą należy podkreślić: przyszły papież nie brał udziału w krakowskim turnieju półfinałowym 1938 roku⁴.

Może chodziło zatem o inny turniej, który odbył się również w Krakowie i w tym samym czasie? Otóż rzeczywiście na półtora roku przed wybuchem wojny (dokładnie w kwietniu 1938 roku) w historycznej stolicy Polski zorganizowano mistrzostwa Krakowa w szachach, jednakże i w tym zdecydowanie mniejszej rangi turnieju nie brał

¹ Zob. np. J. Giżycki, *Jan Paweł II miłośnikiem szachów*, „Szachy” 1979 (10), s. 301-302; W. Litmanowicz, J. Giżycki, *Szachy od A do Z*, t. 1, Warszawa 1986, s. 385; Artykuł redakcyjny, *Sport tylko dla myślących*, „Niedziela” 2007, nr 46, s. 37.

² „Szachista” 1938, nr 10, s. 137-139.

³ Biogram redakcyjny, *Jan Gadaliński*, „Szachy w Polsce”, <http://www.szachypolskie.pl/jan-gadalincki/>, (dostęp: 18.05.2020).

⁴ „Szachista” 1938, nr 12, s. 180.

udziału ani wspomniany wyżej Gadaliński, ani też tym bardziej Karol Wojtyła. Złoty medal na imprezie wywalczył zaś Henryk Scheier⁵.

Istnieje wszak prawdopodobieństwo, iż młody Karol brał udział w jakimś wydarzeniu szachowym w Krakowie, natomiast fachowa literatura międzywojenna poświęcona „64 polom” całkowicie przemilcza tę kwestię. Musiała być to zatem (ewentualnie) impreza z jednej strony znacznie mniejszego formatu, z drugiej zaś należy mieć na uwadze fakt, iż okres życia przyszłego papieża w Krakowie do wybuchu II wojny światowej stanowił jedynie skromny wycinek czasu (rok), a imprez szachowych w zarysowanym przedziale w grodzie nad Wisłą nie było aż tak wiele.

Odrębną kwestią związaną z zamilowaniem przyszłego papieża do sportu szachowego jest jego praca w charakterze tzw. problemisty, czyli autora zadań szachowych. Pod koniec roku 1978, a zatem niedługo po wyborze Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową, do redakcji francuskiego czasopisma szachowego „Europe Échecs” nadeszła sensacyjna wiadomość, której nadawcy – Paweł Żartobliwy z Malty i Michał Rodzaj z Portugalii (rzekomo przyjaciele Wojtyły z czasów studenckich) – przesłali zapis partii, którą nowo wybrany papież rozegrał jeszcze w 1946 roku w Krakowie z niejaką Wandą Żartobliwy (żoną jednego z „nadawców”; nazwisko, *notabene*, znaczące). Do zapisu autorzy dołączyli również trzy problemy szachowe (tzw. dwu- i trzychodówki), których autorem także miał być nowo powołany biskup Rzymu⁶. Wiarygodności całej sytuacji dodawał fakt, iż Jan Paweł II był dalekim krewnym wybitnego polskiego problemisty Mariana Wróbla (1907-1960), w roku 2013 nagrodzonego pośmiertnie tytułem arcymistrza krajowego kompozycji szachowej.

Nieco później ten sam nadawca, wspinając się na kolejne wyżyny zuchwalstwa (tym razem podawał się za samego Ojca Świętego) przesłał do „Europe Échecs” „niepublikowane dotąd, a skomponowane przez siebie” zadanie. Także teraz osoba nadawcy nie wzbudziła w redaktorach najmniejszych wątpliwości, „zadanie papieża” opublikowano, a w konsekwencji przedrukowano w polskim periodyku „Szachy” i w ten oto sposób zaczęło ono funkcjonować jako odrębny byt. Nawiasem mówiąc, mocno zastanawiający jest fakt, iż żadnemu z pracowników redakcji (czy to francuskiej, czy też polskiej) nie przyszło do głowy, by pokusić się o choćby minimalny trud sprawdzenia wiarygodności tego źródła.

Jak się okazało kilka lat później, za całą tą zręczną (?) mistyfikacją stał niejaki Jean-Marie Morisset z miejscowości Rouen, który w roku 1984 – zdemaskowany przez francuskiego szachistę Marcela Duranda – przeprosił za swoje niestosowne żarty⁷. Niemniej jednak kolejny list „z Watykanu” trafił do redakcji angielskiego czasopisma „The Problemist” w roku 1987 i także zawierał „nowe zadanie szachowe” autorstwa papieża, zaś siedem lat później w gazecie „The Washington Post” znany amerykański arcymistrz szachowy Larry Evans (1932-2010) ponownie opublikował partię Jan Paweł II – Wanda Żartobliwy, ponieważświe dając się schwytać w sidła przewrotnej, choć zapewne przebrzmiałej już manipulacji⁸. Do dziś zresztą jest to jedyna partia szachowa

⁵ T. Lissowski, *Członek towarzystwa miłośników szachów im. Józefa Dominika Emanuel Rubinstein, „Szachowa Vistula”* 2004, <http://szachowavistula.pl/vistula/emanuelrubinstein.htm>, (dostęp: 18.05.2020).

⁶ T. Lissowski, *No chess in the Vatican*, „Quarterly for Chess History” 2000, nr 4, s. 306-310.

⁷ E. Winter, *Chess Jottings. An old hoax*, <https://www.chesshistory.com/winter/extra/jottings.html>, (dostęp: 18.05.2020).

⁸ L. Evans, *This Crazy World of Chess*, New York 2007, s. 230-231.

przypisywana papieżowi-Polakowi, która widnieje w najpopularniejszym bodaj internetowym serwisie szachowym „ChessGames.com”⁹.

Wszystko to nie zmienia faktu, że do dziś apokryficzna partia szachowa i skomponowane rzekomo przez Jana Pawła II zadania (w sumie: pięć) funkcjonują w powszechnym obiegu na zasadzie absolutnej wiarygodności, zaś miłośnikom czarno-białych pól z entuzjazmem prezentuje się w Krakowie salę, w której przed wojną przyszedł papież rozgrywał swój słynny „turniej międzynarodowy”¹⁰.

Między innymi dzięki staraniom Tomasza Lissowskiego, który za pośrednictwem Polskiego Związku Szachowego i jego ówczesnego prezesa Jacka Żemantowskiego (1939-2002) przesłał w roku 1994 na ręce papieża-Polaka list, możemy poznać stosunek Ojca Świętego do przypisywanej mu twórczości szachowej, którą dziś bez ogródek należałoby określić terminem *fake news*. Jan Paweł II, w odpowiedzi na korespondencję Lissowskiego i PZSzach, z typowym dla siebie dystansem do własnej osoby i legendarnym już poczuciem humoru, odpisał na korespondencję następującymi słowami (przetaczam w przekładzie z języka łacińskiego):

*Narodziło się nam bowiem dziecko.
Księżę Pokoju. (Iz. 9:6)¹¹.
Przyjdźcie, uczcijmy!*

I dalej już w języku polskim:

Jan Paweł II, papież
z życzeniami i błogosławieństwem
Boże Narodzenie
1994

Dalszy komentarz jest zbędny.

REFERENCES

- Artykuł redakcyjny, *Sport tylko dla myślących*, „Niedziela” 2007, nr 46, s. 37.
Biblia Warszawsko-Praska, przekład i opracowanie K. Romaniuk, Warszawa 1998, s. 1422.
 Biogram redakcyjny, *Jan Gadałiński*, „Szachy w Polsce”, <http://www.szachypolskie.pl/jan-gadalinski/>, (dostęp: 18.05.2020).
 L. Evans, *This Crazy World of Chess*, New York 2007, s. 230-231.
 J. Giżycki, *Jan Paweł II miłośnikiem szachów*, „Szachy” 1979 (10), s. 301-302.
 E. Kaczor (opr.), *Wielkie serce i szachy*, <http://www.kozmice.wieliczka.eu/index.php?id=424>, (dostęp: 18.05.2020).
Papa Bull, <https://www.chessgames.com/perl/chessgame?gid=1357020>, (dostęp: 18.05.2020).

⁹ *Papa Bull*, <https://www.chessgames.com/perl/chessgame?gid=1357020>, (dostęp: 18.05.2020).

¹⁰ Zob. np. E. Kaczor (opr.), *Wielkie serce i szachy*, <http://www.kozmice.wieliczka.eu/index.php?id=424>, (dostęp: 18.05.2020).

¹¹ W Biblii Warszawsko-Praskiej jest to Iz. 9:5.

T. Lissowski, *Członek towarzystwa miłośników szachów im. Józefa Dominika Emanuel Rubinstein*, „Szachowa Vistula” 2004, <http://szachowavistula.pl/vistula/emanuelrubinstein.htm>, (dostęp: 18.05.2020).

T. Lissowski, *No chess in the Vatican*, „Quarterly for Chess History” 2000, nr 4, s. 306-310.

W. Litmanowicz, J. Giżycki, *Szachy od A do Z*, t. 1, Warszawa 1986, s. 385.

„Szachista” 1938, nr 10, s. 137-139.

„Szachista” 1938, nr 12, s. 180.

E. Winter, *Chess Jottings. An old hoax*, <https://www.chesshistory.com/winter/extra/jottings.html>, (dostęp: 18.05.2020).

